

AZ ORSZÁGOS EREDMÉNYEKTŐL A KISTELEPÜLÉSEK PRODUKTUMÁIG, AVAGY MIT ADNAK NEKÜNK AZ IFJÚSÁGKUTATÁSOK?

– Gondi-Bokányi Zita –

Magyarországon 2000 óta négyévente végeznek országos szintű, nagymintás, reprezentatív ifjúságkutatást, amely átfogó, a fiatalok életét meghatározó valamennyi aspektusra kiterjedő képet ad a vizsgált korosztály élethelyzetéről, a rendszeres felmérés pedig lehetőséget biztosít a kapott eredmények összevetésére, az esetlegesen kirajzolódó trendek nyomon követésére (Bauer & Szabó, 2004).

Az országos ifjúságkutatások eredményei szilárd alapul szolgálnak a fatalság megértéséhez, azonban a helyi, települési sajátosságokra nem világítanak rá.

2020 és 2022 között az EFOP-1.2.3-VEKOP/15 – Komplex ifjúsági fejlesztések – Új Nemzedék újratervezési projekt rész céljai közé tartoztak olyan kutatási-elemzési tevékenységek, melyek a hazai fiatalok minél átfogóbb megismerésére, az ifjúságpolitikai ágazati és társágazati fejlesztési célú beavatkozások tervezési és megvalósítási mechanizmusainak vizsgálatára, valamint az önkéntesség mint a társadalmi kohézió erősítésének egyik eszközének hazai elterjedtségének és esetleges gátló tényezőinek feltárására volt hivatott.

A nagymintás kutatások adataira épülve lehetőség nyílt területi fókuszú helyzetelemzések elkészítésére, melyek keretein belül az adott régió sajátosságainak megismerése elősegítette a helyi szintű programok, szolgáltatások irányainak meghatározását is, tekintve, hogy a korábbi ifjúságkutatások tapasztalatai is azt mutatták, hogy eltérések mutatkoznak az egyes régiók között a fiatalok élethelyzetének, lehetőségeinek, szükségleteinek és aktivitásának vonatkozásában. Az elkészült helyzetelemzések a területi szintű tervezés ifjúsági szemléletű megközelítéséhez is hozzájárultak.

A projekt időtartama alatt a kutatók összesen 31 településsel és fővárosi kerülettel kerültek kapcsolatba, melynek következtében különböző módszerekkel készítettek elemzéseket. A legelterjedtebb ezek közül a személyes és online kérdőívezés volt, melynek alapját – az összehasonlíthatóság érdekében – az országos ifjúságkutatások kérdései adták.

Módszertan kicsiben és nagyban

A kutatási módszerek kialakítása, illetve a meglévő kutatási módszerek felülvizsgálata komoly dilemma elé állította és állítja a kutatókat, hiszen az elmúlt két évtized technológiai forradalma világszerte radikálisan megváltoztatta a kommunikációs mintázatokat. A technológiai fejlődés, a digitalizáció, az internet és a mobil eszközök elterjedése kapcsán átalakult kommunikációs csatornákra az empirikus társadalomkutatás is kénytelen reagálni. Pillók és Stefkovics (2017:213) rámutatnak, hogy az új kommunikációs formák megjelenése és más általános tendenciák (pl. csökkenő válaszadási hajlandóság, nehezebb elérés) egy olyan módszertani transzformációt indukálnak az empirikus adatfelvételek esetében, ami jelenleg is a szemünk előtt zajlik. Az átalakuló módszerekhez kapcsolódóan a két legfontosabb párhuzamosan tendencia a klasszikus adatfelvételi módok (személyes, telefonos) fokozatos presztízsvesztése és az online vizsgálatok térnyerése (Pillók & Stefkovics, 2017: 213). Domokos és munkatársai (2021: 45) szerint kiemeleten kérdéses mindez az ifjúsági korosztály vizsgálata esetében, hiszen a fiatalok jellemzésénél a tudományos és a mindennapi gondolkodásban is központi szerepet kap az online világ, amely az utóbbi évtizedekben kiteljesedett, így a mai 15–29 éves korcsoport értelmezhetetlen a digitális kultúra kontextusán kívül.

Az országos ifjúságkutatások módszertana

Az országos ifjúságkutatások mintavétele több lépcsőben történt, rétegzett valószínűségi mintavételi módszer alkalmazásával. Első lépésként a vizsgálandó települések, a második körben az ezeken felkeresendő címek kiválasztására került sor. Az elsődleges mintavételi keretet (PSU) a magyarországi települések jelentették, a másodlagos mintavételi keretet (SSU) az ezen településeken élő olyan 15–29 éves fiatalok alkották, akik Magyarországon állandó lakóhellyel rendelkeztek a mintavétel idején.

2020-ban a célcsoportot azok 15–29 éves fiatalok alkották, akik 1991. január 1. és 2005. december 31. között születtek. Számuk 1.614.973 fő volt a mintavételkor. Első lépésként a településeket rétegekbe sorolták földrajzi elhelyezkedésük és a településen élő fiatalok száma alapján, összesen 95 réteget meghatározva. Ezek után rétegenként véletlen mintát vettek, 346 települést kiválasztva. A második lépcsőben

a kiválasztott településeken az adott réteg elemszámával arányos módon a Belügyminisztérium lakcím-nyilvántartási adatbázisából véletlen valószínűségi mintavétellel választotta ki a kutatógárda azokat, akik a mintába kerültek. 2020-ban 32.000 címmel dolgoztak a kutatók: egy 8.000 címet tartalmazó főcímlistával és három, egyenként 8.000 címet tartalmazó pótcímlistával. Így a 8.000 fős alampinta és a 2.000 fős részminták településmintái külön-külön is leképezik az ország településstruktúráját regionális elhelyezkedés és a település mérete szerint. A négy 2.000 fős alampinta külön-külön és az összeillesztett 8.000 fős alampinta egyaránt reprezentatív a 15–29 éves magyarországi lakosságra (Domokos et al., 2021: 76).

A települési szintű ifjúságkutatások kérdőíves módszertana

Az EFOP-projekt keretében megvalósult települési szintű ifjúságkutatások mintavétele esetleges volt, azt nagyban meghatározta az adott település pályázóinak aktivitása és a kérdőívek terjesztési módszere. Azon településeken esetében, ahol működött iskola, a településen élők és/vagy tanulók alkották a célcsoportot; a legtöbb ilyen iskolában a meghatározott célcsoport egésze lekérdezésre került. A kutatók szabad teret engedtek a kérdésben, hogy hogyan kerül meghatározásra és kategorizálásra a fiatal korcsoport. A településeken nagyon nehéz volt egyetlen konkrét definíciót találni a „fiatal” fogalom meghatározására, hiszen a különböző szakmák, az egyes szakemberek mind-mind különbözőképpen határozták meg a korosztályt. Egyes (kisebb) településeken a 10–12 éveseket is a célcsoportba sorolták volna a városvezetés, míg a főváros kerületeiben az országos ifjúságkutatások korosztályi behatárolását vették alapul. A legtöbb esetben így a kutatók a 15–29 éves korosztály vizsgálatát javasolták az összehasonlíthatóság érdekében, néhány esetben azonban vizsgáltak ennél fiatalabbakat és idősebbeket is. Azon településeken, ahol a meghatározott korcsoportnál fiatalabbak is a kutatás célcsoportját képezték, a legalacsonyabb életkor 12 év volt, míg a legidősebb válaszadók 35 évesek voltak. Az összes kitöltő átlagéletkora a vizsgált időszakban 19,7 év volt (Gondi-Bokányi – Tiszolczi, 2022).

A kérdőívezés kétféle módon zajlott; online lekérdezés, illetve papíralapú, önkitöltős kérdőív formájában.

A terjesztésért minden esetben az adott település felelt. A válaszok nem tekinthetők reprezentatívnak, egyfajta helyzetképet nyújtottak a pályázóknak.

„Big picture” versus helyi eredmények

A négyévente megismételt ifjúságkutatások célja, hogy felmérjék, milyen módon változika fiatalok attitűdje az alábbi témák mentén:

- Koronavírus-járvány és annak hatásai a fiatalokra
- Önkéntesség
- Családalapítás
- Gyermekvállalás
- Életesemények
- Oktatási helyzetkép
- Továbbtanulás
- Munkavállalás és jövőtervezés
- Munkavégzés és körülményei
- Munkanélküliség
- A munkahely biztonságának megítélése
- Külföldi tanulási és munkavégzési tervek
- Szabadidős tevékenységek
- Kultúra
- Sportolás és egészség
- Digitális kultúra
- Infokommunikációs eszközök
- Társadalmi közérzet
- Intézményi bizalom
- Vallásosság
- Politikai érdeklődés
- Ifjúsági problémák

A 2020-as ifjúságkutatásban megvizsgálták a családalapítás, valamint a gyermekvállalás alapvető mutatóit és motivációit, emellett a fiatalok oktatási helyzetét és továbbtanulási terveit. A munkaerőpiaci pozícióhoz kapcsolódóan a kutatók kitértek a munkavállalási potenciál elemzésére, foglalkoztak a külföldi munkavállalással és a jövőtervekkel. Bemutatásra kerültek a fiatalok szabadidős terei és tevékenységei, foglalkoztak a kultúrafogyasztással, az internet-hozzáféréssel és -használattal. Az fiatalok életmódja a sportolási szokások és a kockázati magatartások mentén is elemzésre került. A politikai attitűdök blokkban a korosztály identitásával és ideológiai meghatározottságával foglalkoztak, a fiatalok legnagyobb problémáiként azonosított ügyeket is azonosították (Domokos et al., 2021: 6). A helyi, települési szintű kutatások kérdéseit – az összehasonlíthatóság érdekében – ugyanezen témablokkokra

alapozva, ám helyi igényekre is reagálva alakították ki. Mivel azonban az országos ifjúságkutatások csak megyei szintig biztosítanak reprezentatív eredményeket, a települési szintű eredményekkel való összehasonlítást a kutatóknak el kellett vetniük.

A településen élő és/vagy tanuló fiatalok valós élethelyzetének, szükségleteinek, igényeinek és kezdeményezéseinek felmérése során az alábbi témák jelentek meg:

- Családdal, családi élettel kapcsolatos attitűdök
- Oktatás, továbbtanulás, pályaválasztás, munkaerőpiac
- Szabadidő, közösségi programok és szolgáltatások ismertsége, hiányzó szolgáltatások és lehetőségek, igények felmérése
- Fiatalok helyben tartása
- A települési ifjúság önképe, jövőképe
- A települési ifjúsági önreprezentáció iránti igénye, ennek lehetőségei
- Fiatalokkal kapcsolatos előítéletek a településen
- Egészség és sport
- Vallásosság
- Önkéntesség
- Közösségi aktivitás, önkéntesség, közösségi részvétel, önszerveződés
- Vállalkozóvá válás
- Kommunikációs csatornák, tájékozódási platformok
- Társadalmi szerepvállalás, (közéleti) aktivitás
- Ifjúsági érdekérvényesítés (motivációk és igények)
- A települési ifjúsági önkormányzattal kapcsolatos igények, vélemények
- A koronavírus-járvány és annak hatásai a fiatalokra

Míg az országos ifjúságkutatások a szakpolitika és a gyakorlati beavatkozások alapjául kell hogy szolgáljanak, addig a helyi ifjúságkutatások célja kiegészül a segítséssel és tanácsadással. A közösségbe való aktív bevonáshoz elengedhetetlen a kommunikáció, az azt megkönnyítő és gátló tényezők megismerése, illetve a személyiségfejlesztő módszerek is (Bodor & Letenyiné Mráz, 2007).

Az ifjúsági problémák kezelése során feltárt jellegzetességeknek, ifjúságot érintő kérdéseknek mindig van egy tágabb kontextusa; gyakran a korosztálytól független problémaként hatékonyabban lehet kezelni azokat. Míg a szakpolitikák középpontjában általában egy nagyobb társadalmi probléma áll, addig az egyes települések vezetőinek azt a sok esetben heterogén társadalmi csoportot kell

szem előtt tartaniuk, amely közösséget alkot a település életében (Domokos & Ruff, 2010). Így tehát az ifjúságkutatások során feltárt jelenségekre, tendenciákra országos szinten a szakpolitikáknak kell reagálnia, azonban helyi szinten a település vezetésének, illetve azon kompetens személyeknek, akik intézményi háttérrel is rendelkeznek. Erősen alapozni kell a helyi társadalomra és a település civil szervezeteire, akikkel együttműködve kell válaszokat keresni. A települési szintű ifjúságkutatások tervezésénél az ifjúságot érintő problémákra válaszok keresése, továbbá ifjúsági koncepció és stratégia kialakítása volt a fő szempont.

Kihívások a jövőben

Magyarországon évtizedek óta több szervezet foglalkozik kisebb-nagyobb ifjúságkutatással, az ifjúságot érintő közvetlen beavatkozással vagy projektek keretében történő hálózatépítéssel.

Az ifjúságkutatás gyakorlatában a tudásalapú megközelítés kiemelt fontosságú; a megalapozott kutatások megerősítik a döntéseket, valamint biztosítják a szakpolitika és az ifjúsági szociális és közösségszervező munka értékelését. Elengedhetetlen a módszertani megközelítések széles körű alkalmazása, a fiatalok bevonása, továbbá az ifjúságkutatás területén zajló kutatási projektek közti együttműködés és párbeszéd.

Mind az országos, mind a helyi ifjúságkutatás létfontosságú annak érdekében, hogy a szakemberek, a települések és az országvezetők a jövőben is megértsék a fiatalokat.

Ennek érdekében, új alapokra helyezve, a jelen generáció infokommunikációs és internethasználati szokásaihoz igazodva kell a következő kutatásokat elvégezni. A már kialakított módszertant olyan online megoldásokkal kell ötvözni, melyek növelik a válaszadási hajlandóságot.

Domokos Tamás nyomán az ifjúságkutatás fontos alappillérvé vált, hogy a felmérések fiatal kutatókat, tehát magukat az érintetteket is bevonva kerüljenek kialakításra a gyakorlat minden szakaszában, az igények felmérésétől és az irányadó kérdések megformálásától kezdve a végrehajtáson keresztül az értékelésig.

Legyen szó akár szakpolitikai beavatkozásról vagy helyi stratégia elkészítéséről, a pontosság és hatékonyság alapfeltétele a folyamatos monitoring; a fiatalok véleményének kikérése, a rendszeres kutatás és adatgyűjtés, valamint ezeknek a folyamatoknak a nyomonkövetése.

Összegzés

A társadalom alapját a fiatalok jelentik, ezért elengedhetetlen szisztematikusan, meghatározott időközönként feltárni az ő valóságukat. Mind az országos, mind a helyi szintű társadalmi változások megértéséhez tudni szükséges, hogy a fiatalok mit gondolnak bizonyos témákról, mik az elképzeléseik és ténylegesen hogyan alakítják a saját életüket, ezt milyen folyamatok befolyásolják és ezen folyamatok hatásaképp hogyan változtatják a társadalmat is. Mindezen túl országos és települési szinten is kiemelten fontos, hogy a szakpolitikáktól kezdve, a különböző programokon, projekteken, tevékenységeken át, ezek kialakításakor a szakemberek tisztában legyenek azzal, hogy az általuk elindított beavatkozások és meghozott döntések előreláthatólag ösztönzően és segítően fognak-e hatni, és ha igen, akkor milyen eredményességgel és milyen mértékben.

Ezt az eredményességet és a mértéket a nyomon kell követni, hogy a későbbi döntéshozatal során szükség esetén korrigálhassák, továbbfejleszthessék.

Országos szinten a szakpolitika és a gyakorlati beavatkozások tényleges alakításának folyamatai rendkívül szerteágazóak és a soktényezősök, de az ifjúságkutatás elengedhetetlen, szilárd alap a társadalom életében.

Helyi szinten pedig, amennyiben a település vezetői az eredményeket és a gyakorlati beavatkozásokat összehangoltan, kellő szakértelemmel végzik, akkor a fiatalokra vonatkozó és a fiataloktól származó alapos tények biztosabb alapot jelentenek a település és annak közösségének életében.

Irodalomjegyzék

Bauer B. & Gábor K. & Gázsó T. & Fábri I. & Laki L. & Rosta G. & Tibori T. & Szabó A. (2001): Ifjúság2000 Gyorsjelentés, Budapest, Magyarország: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet

Bauer B. & Szabó A. (2005). Ifjúság2004. Gyorsjelentés. Budapest: Mobilitás, Ifjúságkutatói Iroda

Bauer B. & Szabó A. (2009). Ifjúság2008. Gyorsjelentés. Budapest: Szociális és Munkaügyi Intézet.

Bauer B., Németh A., Szabó A. & Csányi K. (2014). A magyar ifjúságszociológia elmúlt 50 évének meghatározó szereplői és pillanatai [kézirat].

Bodor T. & Letenyeiné Mráz M. (2007). Az ifjúsági tanácsadás módszertana. In Nagy Á. (szerk.), Ifjúságsegítés: probléma vagy lehetőség az ifjúság? Szeged: Belvedere Meridionale, Budapest: Palócvilág Alapítvány.

Domokos T. & Ruff T. (2010). Egri fiatalok a bizonytalan jelenben – kutatási beszámoló. Székesfehérvár: Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet.

Domokos T., Kántor Z., Székely L. & Pillók P. (2021). Magyar Fiatalok 2020: Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft.

Gondi-Bokányi Z. & Tiszolczi P. (2022): Települési szintű ifjúsági kutatások tapasztalatai. In: Y.Z. Folyóirat 2022/4

Pillók P. & Stefkovics Á. (2017). Inaktív hallgatók?: Adalékok a kvantitatív ifjúságkutatások módszertani problémáihoz. In Szabó A. & Oross D. (szerk.), Csendesek vagy lázadók? – A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011–2015) (pp. 213–238). Budapest: MTA TK PTI, Szeged: Belvedere Meridionale.

Szabó A., Bauer B. & Laki L. (szerk., 2002). Ifjúság2000. Tanulmányok I. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

Székely L. (szerk., 2012). Magyar Ifjúság 2012 – Tanulmánykötet. Budapest: Kutatópont Kft.